

Kiemelés Ferenczi Sándortól

„A magát igazán ismerő ember szerényebb lesz. Mások hibáival szemben elnéző, megbocsájtásra hajlandó. Indulatainak motívumait szétboncolja, és ezzel szenvedéllyé való növekedésüknek útját állja. Bizonyos derült humorral szemléli a különféle jelszavak alatt tülekedő embercsoportokat, cselekedeteiben pedig nem a nagyhangon hirdetett „erkölcs”, hanem a józan célszerűség irányítja. ... Ma az egész társadalom neurótikus. E betegség orvossága sem lehet más, mint a leplezetlen belátás az ember igazi és teljes egyéniségére; óvszere pedig a belátásra, célszerűségre és nem dogmákra alapított illetőleg alapítandó pedagógia.”

(„Pszichológia és pedagógia” 1908.)

PUBLICISZTIKA

TRENCSÉNYI IMRE

HOGY IS VAN EZ KÜLFÖLDÖN? — Elmondja Hollós József a MDT tiszteletbeli elnöke —

Valójában azért kerestem meg Josef Hollost — azaz Hollós Józsefet, vagy közismertebb nevén Jocót —, hogy mint a drámapedagógia nemzetközi tájékozottságú szakemberét, kifaggassam: miként van jelen ez a diszciplína Európa különböző országainak intézményes kultúrájában. Talán a hely szelleme volt a ludas abban, hogy e jól körülhatárolt témától minduntalan elkanyarodtunk. Avagy, ki tudja...

Genus loci

Bécs belvárosának aluljárói ifjúsági információs irodájában beszélgetünk. Jocó erős két évtizedes tanári gyakorlat után most ennek a vezetője. Ha valaki Magyarországról téved be ilyen helyre, óhatalmanul az iránt kezd érdeklődni, mit tehet az iroda a munkanélküli fiatalokért (lévén a munkanélküliség nem speciálisan magyar jelenség). Innen a beszélgetés egyenesen a vendégmunkásokra és a menekültekre terelődik, minthogy az osztrák fővárosnak ebben a kerületében nem jelentkezik számottevő problémaként a hazai fiatalság munkanélkülisége. Vastag papírcsomókat pörget át bizonyosság a házigazda: ezek a napi munka- és képzési ajánlatok; s valóban nem kapkodnak tömegek ezekért. A gondok inkább az iskolákban jelentkeznek, s főleg azokon a területeken, ahol túlsúlyba kerülnek a vendégmunkás-családok. Vannak már olyan osztályok, melyekbe alig jár osztrák gyerek — elképzelhető, miként dolgozza föl a közvélemény a nyelvi akadályok rohamozására kényszerülő oktatás színvonal-süllyedését.

Az osztrák drámapedagógia hosszú időn át sikeresen tudta ellátni kettős feladatát (természetesen több oldalú az, de az utóbbi esztendőik fejleményei e kettőt állították előtérbe): fejlesztette a többségben a másság iránti toleranciát — és oldotta a kultúrák közti feszültséget az által is, hogy játékos formákkal segítette a jövevények nyelvi-kommunikációs beilleszkedését. Jelenleg azonban a Jugoszláviából érkező menekültek nagy száma is megbilenti az egyensúlyt, s a törökök körében terjedő szellemi áramlatok sem könnyítik meg a pedagógusok dolgát. A szándékba vett integráció ellenében ma számos dezintegrációs folyamat és erő munkál.

Nem tudni pontosan, miként akarják erősíteni az osztrák nevelésügyet a mostanában beharangozott pénzügyi intézkedések, melyek meglehetősen felzaklatni látszanak a pedagógus-társadalmat. A „műzsai tárgyak” —

művészeti tárgyak, ezek közé sorolják a drámaórát is — jelentős visszafogását tervezi a kormányzat takarékosági okokból. Beszélgetésünk idején folynak a tárgyalások az állami szervek és a szakszervezet között, s ha nem jutnának eredményre — vallja Jocó —, abból általános tiltakozás lehet.

— Hogyan? — csodálkozom. — Egy viszonylag vékony pedagógus-réteget érintő kérdésért az egész szakma utcára menne?

— Igen. Az osztrák pedagógusok összetartanak. Meg a szakszervezet is erős. És azt is tudja mindenki, hogy ha valahol megbontják a szerkezetet, az nem csak egyeseket érint hátrányosan. Itt van rögtön egy példa (érdemes idézni!). Egy évben négy drámapedagógiai szemináriumot tartottunk. Ebből hármat el akarnak venni. Pedig a törvény előírja a pedagógusnak az évente kétheti továbbképzést. Eddig négynapos szemináriumok voltak. Négy napi távollét esetén helyettesítési díjat kell fizetni. Most csak háromnapos szemináriumokat akarnak engedni. Erre a helyettesítő kollégák tiltakozhatnak, hogy nem hajlandók senkit ingyen helyettesíteni. A nyári szünetre pedig nem lehet tenni a továbbképzéseket, mert a kilenc hét szabadságot törvény biztosítja a nevelőknek. Most tessék a hivatalnak a rendeletet a törvénnyel összhangba hozni, különben demonstráció lesz...

Csillagállás

Szomorú paradoxon — de hát ilyenek sorából áll össze a történelem —, hogy amikor sűrűsödik a baj, mindig a mentőládát hajtják ki először (a csónakból, vagy akármiből). Ahogyan Jocó sorolja — végre eredeti témánkhoz érve —, az egységről álmodó Európa egyre több feszültségtől fortyogó országaiban egyre mostohább helyzetbe kerül a feszültségek oldását szolgálni akaró drámapedagógia.

Angliában, ahol a dráma nemzeti ügy (még szép!), s ahol a településenként működő Drama Center-ek mint afféle „kulturális szolgáltatóházak” széles skálán mozogva „kulturális szolgáltatóházak” széles skálán mozogva szociodramatikus csoportterápiától az iskolai drámaelemzésig és amatőr előadások segítségével, e mintaszerű neveléskultúra több vidéken visszaszorult, leépült a Thatcheriánus gazdaságpolitika következtében, jóllehet a szegényebb vidékeken egyre nagyobb szükség volna rá. Németországról nem lehet egységes képet alkotni, hisz

tartományonként más és más az intézményrendszer. Van, ahol főiskolai szinten oktatják a drámapedagógiát, de a hetvenes évek lendülete megtört. Hollandiában hasonló a helyzet. Belgiumban a francia részen hasonló fel-futás kezdődik, mint amilyenre Magyarországon törek-szenek. Svájcban kantononként más és más a kép, de Ausztriához hasonlóan alapos a képzés (helyenként Né-metországban is megtalálható az alábbi forma). A peda-gógiai főiskolákon színházi, a színművészetieken peda-gógiai képzést is adnak, s így egy színházpedagógusnak nevezhető minden animátori szakma jön létre, mely-nek képviselői a drámai élmény befogadásának minden módjában segíteni tudják a gyerekeket.

A latin országokban — Olaszországban, Spanyolor-szágban, Portugáliában, Franciaországban — nem érzik szükségét a drámapedagógiának, mint ahogy a pszicho-lógiának se nagyon. Skandináviában viszont annál in-kább. Akárcsak Angliában, itt is sokféleképpen alkal-mazzák különféle társadalmi problémák, alkoholizmus, drogozás és egyéb devianciák kezelésére. A gazdasági kö-rülmények azonban itt is romlanak, Izlandról például azért nem jöhetnek el a gyerekek nyáron Békéscsabára, mert nem tudják előteremteni rá a pénzt. Görögország-ban, Törökországban, Cipruson inkább színház van, mint pedagógia...

Skandináviában egyébként komoly szakirodalma van a témának, akárcsak Angliában, Amerikában, Németor-szágban és Svájcban.

Ami a keleti országok gyakorlatát illeti (Magyaror-szágról most talán nem kell beszélni), Cseh-Szlovákiában voltak hagyományai a drámajátéknak, de ott most szem-élyi problémák vannak, ugyanis elindult egy leváltási folyamat. A szakemberek mint vezetők, politikai funkci-ókat is betöltöttek, és most ez fennakadásokat okoz. Len-gyelországban a gazdasági nehézségek akadályozzák a korábbiakban jó teljesítményeket felmutató munkát. A teljes pénztelenség mindenben gátolja őket; bezárkóz-nak, utazni sem tudnak. Romániában, Bulgáriában még sehol sem tartanak. Oroszországban gyerekszínház van, a tehetségek képzésére sok gondot fordítanak, de ez pro-fiképzés, mint akár Hollywoodban...

Miniszter Úr, ez így nem megy...

— Ha jó megnézzük tehát, Ausztria a amga gondjai-val együtt is oázis pillanata nyílag a recesszió sivatagjában. A drámapedagógiát főiskolai szinten oktatják a pedagó-gusképzésben, a tanrendben — ha mostanában korlátoz-nák is — helye van, s nektek, bécsieknek még arra is telik az energiátokból, hogy más országokbeli kollegáknak se-gítsentek. Hogyan tudtatok ilyen pozíciókra szert tenni? És hogyan tudjátok megtartani az elfoglalt hadál-lásokat?

HOGY IS VAN EZ A JÁSZSÁGBAN?

A minap egy falusi polgármester ekképp jellemezte (finom kifejezés!) az intelligenciát — az első számú cím-zett természetesen a tantestület volt —: „Régen, mond-juk meg nyíltan, faluhelyen tudatlan emberek éltek, a ta-nító kivilágolt közülük, mint a fényszóró. Ma már azért a nép általában többet tud, tanult is, látott is ezt-azt, ki-egyenlítődt a különbség. Nem ez a baj, hanem az, hogy az értelmiség nem tudom mitől értelmiség! Ha ő nem jár

— Alaposan felkészültünk. Amikor annak idején a drámatársaságunk vezetője levelet írt a miniszternek, hogy „ez így tovább nem mehet”, akkor már a módszer pontosan ki volt dolgozva, a tanterv el volt készítve, költ-ségvetéssel együtt. A hierarchián fölfelé haladva — igaz-gatók, tanfelügyelők, tartományi hivatalok — már min-denkinék bebizonyítottuk, hogy ez a módszer lényegesen javítani tudja a pedagógiai munka minőségét. Testi és szellemi fogyatékosoknál, meg nyelvi-kulturális kisebb-ségi csoportoknál ennek nagyon látványos bizonyítékai vannak...

— Ez csakugyan viszonylag könnyen belátható; de arról hogyan tudták meggyőzni a felsőbbiséget, hogy az „átlagos” gyerekek is szüksége van erre a diszciplinára?

— Egy szakember rögtön látja a különbséget, milyen az, ha a gyerek ízekre szed és eljátszik például egy balla-dát, vagy holnapra megtanul egy szakaszt, hét végére az egészet...

— Nálunk ez, sajnos, nem lenne eléggé nyomós érv egyébként a mi drámapedagógusaink is írtak az általad említetthez hasonló leveleket minisztereknek. Mi prag-matikussabb világban élünk, a tieiteknel jóval nyomósabb érvekre lenne szükségünk. Hogyan véd meg például a dra-matikus helyzetgyakorlat a munkanélküliségtől, és így tovább...

— Erre a módszerre nálunk sem csak a gyerekek van szüksége, hanem a tanárnak legalább annyira. Az iskolás korosztály létszáma egyre csökken, a munkaidő úgyszin-tén. A szabadidő-szférában ugyanakkor egyre több fel-készült szakemberre lesz szükség. A pedagógusnak kon-vertálható tudást kell szereznie, hogy megtalálhassa a he-lyét a népfőiskolákon, a nyugdíjasok klubjaiban, az ide-genforgalomban. Nem szólva arról, hogy nem árt néha egy-két évre megszakítani a tanári munkát, és más terü-leten feltöltődni. Az én álom valamiféle általános, azaz sokoldalú animátori szakma. Ausztriában legalábbis, ahol a művészet nemzeti tőke, ahová a sportolási lehet-őségeken kívül művészeti élményekért jönnek az emberek más országokból is, kitűnően érvényesülhetnek az ilyen szakemberek. Gondolj arra, hogy akár egy sítúrát milyen programokkal lehet összekapcsolni...

— Hát igen, ezek Ausztria adottságai...

— Kétségtelenül sok tekintetben kedvezőbbek, meg előbbre is tartunk a kihasználásukban. De Magyaror-szágnak éppen ezért most jobban kellene koncentrálnia az energiáit. Az is baj, én úgy látom innen, hogy valahogy a kollégák sem húznak egymás mellett...

Az interjú készítője csak a postagalamb szerepére vállalkozhat. Az üzenetet a kollegáknak kell továbbgon-dolniuk.

elől a kultúrában, ki után igazodjon a hétköznapi ember? Itt volt például a zeneiskolának a növendékhangverse-nye! Hát eljött valaki a tanárok közül azokon kívül is, akiknek a gyereke szerepelt?”

Bizonyára még sok polgármester — és más, felelősen gondolkodó ember — ostorozhatná hasonlóképpen sa-ját szűkebb és tágabb, falusi és városi környezetét, mert nem találkozott még a reménysugárként feltűnedező ellen-

példákkal: azokkal a hivatástudattal és szakmai igényességgel megáldott-vert tanítókkal-tanárokkal, akik részint személyiségük saját, részint alma materük közvetett sugárzásával különféle hasznos emberi energiákat tudnak mozgásba hozni, felszabadítani maguk körül.

Ilyen tekintetben figyelemre méltó alma mater a Jászberényi Tanítóképző Főiskola. Több mint egy évtizede működik itt a drámapedagógiai speciálkollégium. Ez a felsőoktatási intézmény hazánkban az elsők között engedte be falai közé a '70-es években az amatőr színjátszás csatornáin át beszívárgó nevelési módszert, melyet tölünk nyugatra és északra évtizedek óta sikerrel alkalmaznak iskolákban is. Bizonyos elemeit azóta minden alternatív pedagógiai modellben föllelhetjük, de maga a drámajáték, mint önálló foglalkozástípus, nem tud a tanrendben — mint akár Ausztriában, Svájcban, Hollandiában, Németországban, a skandináv országokban — igazán polgárjogot nyerni. Annak ellenére sem, hogy akik kísérletileg belevágtak, jelentős nevelési sikerekről számolhatnak be. Tekintsünk bele egy-két ilyen beszámolóba talán közelebb kerülünk a lényeghez.

A jászberényi főiskola nemrégiben kétnapos találkozóra hívta össze azokat a volt hallgatóit, akik valaha is vizsgát tettek a szóban forgó választható tantárgyból. Meg kell jegyezni, hogy a kurzusokat olyan gyakorló pedagógus vezeti vendégként, aki világlátésben falusi iskolában tanított, így sodródott bele sorsszerűen az amatőr színjátszásba-rendezésbe, majd tudatosan képezte és képezi magát minden lehetséges módon a drámapedagógia területén. Ennélfogva tehát a jászberényi főiskolások nagyon is életszerű, gyakorlati okítást kapnak e mesterségből. Az alábbi vallomásokból talán kiderül, hányféle helyzetben hasznosíthatják például a pályakezdő nevelők a drámajáték eszköztárát.

„Három éve végeztem, először egy ezer fős iskolába kerültem, harmadikos társaságot kaptam, huszonnyolcan voltak napközisek. Az első héten csak verekedtek és kiabáltak, én meg ordítottam. Az első hét végén azt mondtam magamban: én ezt nem csinálom tovább. Aztán hétfőn elébük álltam, lehalkítottam a hangomat: gyerekek, én ennél nem fogok hangosabban beszélni, nem fegyörnek jöttem vagy ilyesminek, én meg akarok érteni benneteket, hogy mit miért csináltok. Tudom, sok a konfliktus, ha konfliktusba botlunk, akármit csinálunk, megállunk... Ujjongtak: mást se fogunk csinálni, csak megállni!... Meg is álltunk tízpercenként. Nem azzal kezdtem: te ilyen, te olyan, miért csináltátok; hanem azt mondtam: játsszátok el, ahogy történt... Nagyon durva dolgok is voltak; aztán amikor eljátszották, kicsit már meg tudták figyelni önmagukat, hogyan vesztették el a fejüket, hogyan jöttek indulatba; el tudták már mondani, mit, hogyan, miért csináltak... No, akkor most próbáljuk meg másképp is eljátszani, hogyan lehetne a konfliktust megoldani...

Így ismertem meg őket; huszonnyolcuk közül csak négynek volt épa családja. Volt, akinek előző nap költöztek szét a szülei, órákig ballagott, mire beért a tanyáról... Ha valakiben akkora volt a feszültség — behoztam egy szivacszönyeget a terem sarkába —, azt mondtam: ha most nem tudsz velünk lenni, pihenj le, aztán ha kedved lesz, gyere közénk, itt vagyunk... Idővel mindent el lehetett játszani velük, számos személyiségfejlesztő játékot, ami csak a drámapedagógiában létezik...

Elvittem egyszer őket, már negyedikben, egy gyerek színjátszó-találkozóra, hadd lássanak ilyet is. Ott összebészéltek, hogy meglepnek majd engem valamivel. Eljátszák a Jancsi és Juliskát az elsősöknek, hadd részesüljenek azok is valamiben! Elkérték az esernyőmet, az volt a kemence... Év végén nagy sírások közepette búcsúzkodtunk... Én nagyon hálás vagyok a drámapedagógiának. Nekem ez stílust adott. Ha nem találkozom vele, megundorodtam volna magamtól. Egyszerűen nem tudtam volna tükörbe nézni, hogy egy életen keresztül csak ordítani fogok...”

Az idézett tanítónő, csakúgy, mint szinte valameny nyi társa, szomorú tényként említi meg, hogy a gyerekek nem tudnak játszani. Sokakat mellbevágott kollégáik közönye, gyanakvása is. Volt aki még a szülőket is bele tudta (és merészelt!) vinni egy kis játékba, hogy megmutassa, milyen módszerekkel próbálja színesíteni a gyerekek iskolai életét. Más még a kollégáktól sem kapott bizalmat, amikor meg akarta osztani velük a főiskoláról hozott friss szellemi táplálékot. „Dráma a mi életünk, minek még bőhöködni is?!”

Ami a pályakezdő tanítónő számára friss csalódás, az a drámapedagógia tapasztaltabb szakemberei előtt régóta nem titok: baj van a magyar pedagógustársadalom kommunikációs készségével. Gondoljunk csak a tanároktól felő gyerekekre, és még inkább a gyerekektől felő tanárookra (és tanítókra). Ha az oktatás érdekazonosságon alapuló kapcsolat — márpedig az (hacsak nem tekintjük tanuló érdeknek, hogy teljesítmény nélkül lehessen jó bizonyítványt kapni) —, akkor csakis kommunikációs zavar állhat a konfliktusok hátterében.

Ezen a felismerésen alapul a magyar drámapedagógusok másfél évtizede hol szorosabban, hol lazábban együttműködő munkaközösségének nevelési programja, mely hosszas ajánlgatás után immár hivatalos rangra emelkedett: a több tanítóképző főiskolán részleteiben kipróbált és bevált kommunikációs-készség-fejlesztő tervet a Művelődési és Köznevelési Minisztérium magáénak vallja, megvalósítását szorgalmazza.

A drámajáték valójában kommunikációs (és személyiségfejlesztő) tréningnek tekinthető, nem színház, nem a közönségnek szól, de annyiban azért rokona a színpadi cselekvésnek, hogy résztvevői megjelenítik a konfliktusokat, tehát a külső szemlélő számára is követhetővé válnak a szándékok, indítékok és történések. Konfliktust jelenthet például a kis elsősnek, ha sikervágya belső gátlásaiba ütközik, amikor váratlan kérdésre társai előtt kell válaszolnia: hasonló cipőben jár a kamasz is, például ébredező szerelmi érzéseivel. A drámaszakkör — mint megértő, jóindulatú közösség — lehetőséget ad arra, hogy a gyerek értékes személyiségvonásai, természetes érzelmei — a tanár megerősítő figyelmének melegében — egészségesen, durva külső hatásoktól és viselkedési mintáktól a szükséges mértékig védetten fejlődjenek.

Jó gyakorlóterepe a jászberényi főiskolának a jászfényszarui általános iskola. Itt tanít Kovács Andrásné, a speciálkollégium vezetője — valamint már jó néhány egykori falubeli és jászberényi tanítványa. A drámapedagógiai program valamilyen formában minden osztályban — alsóban és felsőben — jelen van. Az áprilisi „Lámpások találkozójának” résztvevői csaknem minden osztályra kiterjedő bemutatósorozatot láthattak itt. x (A cikket a *Heti Magyarország* május 1. számából vettük át, rövidítve.)